

Rapport 2011:52

Markarbeten vid Vä kyrka

Arkeologisk förundersökning

Christer Carlsson

Rapport 2011:52

Markarbeten vid Vä kyrka

Arkeologisk förundersökning 2011

Christer Carlsson

Fornlämningsnr: 72
Vä 165:1, Vä socken
Kristianstads kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134
291 22 Kristianstad

Malmö

Box 406
20124 Malmö

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2011 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2011:52

Omslag: Vä kyrka från sydöst. Foto: Christer Carlsson
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund	5
Historik och fornlämningsmiljö	5
Förundersökningen i augusti 2011	7
Referenser	10
Administrativa uppgifter	11
Bilagor Bilaga 1	13

Fig. 1. Byn Vä i Kristianstad kommun, Skåne.

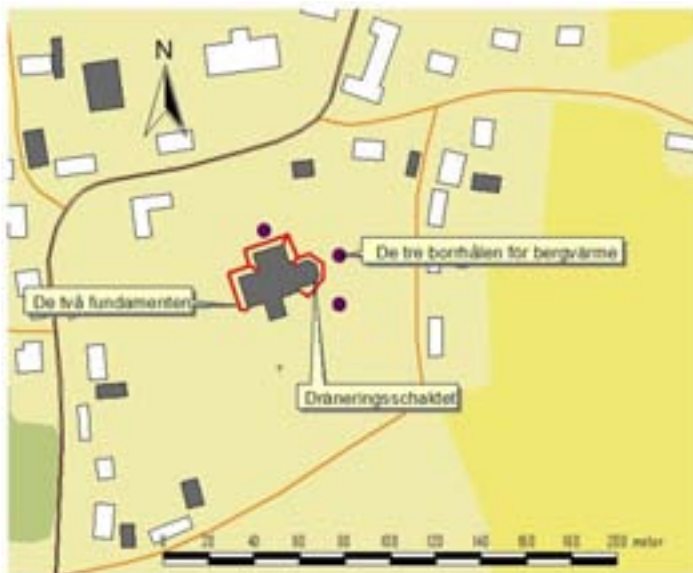

Fig. 2. Undersökningsområdet vid Vä kyrka.

Sammanfattning

Sydsvensk Arkeologi AB har utfört en arkeologisk förundersökning vid Vä kyrka i Kristianstad kommun, Skåne län. Undersökningen föranleddes av markarbeten på kyrkogården och omfattade schaktningar för dränering och bergvärme. Vid arbetena påträffades en rad mänskliga skelettdelar samt tegel- och murbruksfragment i omrörda jordlager. Dessutom påträffades väster om kyrkan två stenfundament, vilka tolkades som rester efter en äldre byggnadsställning.

Inledning

Sydsvensk Arkeologi AB utförde under perioden 29-30 augusti 2011 en arkeologisk förundersökning vid Vä kyrka i Kristianstad kommun, Skåne län. Undersökningen föranleddes av schaktningsarbeten på kyrkogården i samband med dränering och installation av ett nytt bergvärmesystem (Fig. 1). I schakten påträffades en riklig mängd mänskliga skelettdelar och fragment av tegel och murbruk i omrörda lager. Väster om kyrkans huvudentré påträffades även två stenfragment, vilka tolkades som rester efter en äldre byggnadsställning.

Bakgrund

Den arkeologiska förundersökningen föranleddes av att Vä-Skepparslöv kyrkliga samfällighet önskade utföra en rad markarbeten på kyrkogården i Vä. Kyrkan och kyrkogården ligger inom fornlämningsområdet RAÄ 72, vilket utgörs av Vä medeltida stadsområde. Av denna anledning lämnade samfälligheten in en ansökan om tillstånd för ingreppen till länsstyrelsen i Skåne län. Beslut i ärendet fattades dels i december 2010 (431-93365-09), dels i februari 2011 (Lst. dnr. 431-340-11). Undersökningen utfördes i form av en schaktningsövervakning 29-30 augusti 2011.

Historik och fornlämningsmiljö

Vä är beläget i nordöstra Skåne, ca 7 km sydväst om Kristianstad. Området omkring Vä utgörs av en småkuperad, öppen odlingsbygd med inslag av mindre skogspartier. Undersökningsområdet ligger i den centrala delen av Vä's historiska stadsområde, samt inne på den medeltida kyrkogården.

Vä är centralt beläget på den västra delen av Kristianstadslätten, just vid Nävlingeåsens sydöstspets. Orten kan, med svenska mått mätt, uppvisa en unik förhistoria och historia. Vår kunskap om Vä bygger främst på skriftliga källor och på de arkeologiska undersökningar som genomfördes av Berta Stjernquist och Egon

Thun under åren 1945–1947 respektive 1962–1963 (Stjernquist, 1951; Thun, 1982).

Platsen kan uppvisa en kontinuitet från 100-talet e Kr fram till våra dagar. För järnålderns del är speciellt romersk järnålder och vikingatid/tidig medeltid väldokumenterade. Den romerska järnåldern är koncentrerad till Vassalyckan och S:ta Gertruds vång väster om dagens Vä. Det vikingatida/tidigmedeltida Vä täcker i stort sett det historiskt belagda bebyggelseområdet. Kyrkan i Vä uppförs troligen under tidigt 1100-tal och det anses att kungamakten står bakom byggandet. Det är troligt att en kungsgård en gång i tiden har legat i anslutning till kyrkan. Vä, eller åtminstone delar av staden, donerades till premonstratenserorden ca 1160–1170 och kyrkan kom att ingå i klosterkomplexet. År 1213 uppges att klostret i Vä har förstörts i en eldsvåda. Efter branden tycks klostret gradvis försvinna och verksamheten flytta över till Bäckaskog, där ett nytt kloster uppfördes. För Vä's del är den därefter följande tiden dåligt belagd, men år 1231 uppges det vara kungalev, det vill säga i kungens ägo. Under loppet av 1200-talet fick Vä vissa kungliga privilegier och dessutom omnämnes dess borgare som ”villani”, det vill säga stadsbor. Det är först vid denna tidpunkt som man börjar tala om ”staden” Vä.

Vä har ibland något missvisande kommit att kallas för kvarnarnas och silversmedernas stad. Många andra näringar och funktioner satte säkerligen också sin prägel på livet i staden. Inte minst järnframställning och smide (Ödman 1993 s 27 f, Björk 2003).

Staden utsattes ideligen för härjningar och detta skulle slutligen bli dess fall. Efter Gustav II Adolfs plundring år 1612 återbyggdes inte staden, utan dess privilegier drogs in och borgarna uppmanades att flytta till det nyanlagda Kristianstad. Därmed var Vä's status som centralort förbi och orten fick i fortsättningen endast status som en vanlig bondby.

Fig. 3. Schaktet på kyrkans västra sida med de båda stenfundamenten.

Förundersökningen i augusti 2011

Dräneringschaktet var ca 500 m långt, 0,4 m brett och mellan 0,3- 1,2 m djupt. Schaktet sträckte sig runt nästan hela kyrkan: det började på den södra sidan av kyrkan, fortsatte längs kyrkans östra och västra sidor och avslutades på dess norra sida. Schaktet hade hela tiden en svag sluttning mot norr för att skapa en naturlig avrinning för regn och smälvatten bort från kyrkans väggar. På en rad platser gjordes dessutom anslutningsschakt ut från huvudschaktet till de befintliga stuprören på kyrkans väggar (Fig. 2).

Schakten grävdes i sin helhet i omrörda jordlager och inga intakta gravar kom att beröras av ingreppen. Omkring 2 m väster om kyrkans huvudentré påträffades dock två stenfundament. Båda fundamenten var ca 1 m breda och bestod av stenar, vilka gav intryck av att ha blivit ihopfösta förhållandevis hastigt. Mellan stenarna förekom lös kyrkogårdsjord med ett rikt inslag av tegel, murbruk och skelettdelar. Bland stenarna förekom även bitar av yngre rödgods, något som ger de båda fundamenten en förhållandevis sen datering, förmodligen till perioden ca 1600-1900 (Fig. 3).

Fig. 4. Det södra stenfundamentet var det bäst bevarade och i profilväggen syntes raserings-/ombyggnadslagret med tegel och murbruk tydligt.

Fig. 5. Ett av tre planerade borrhålen för bergvärme. Sterilen nåddes på ett djup av ca 1,8 m under den nuvarande den markytan utan att några intakta gravar påträffades

I anslutning till de båda stenfundamenten förkom även ett ca 0,05 m tjockt byggnads- eller raseringslager. Lagret blev tjockare ju närmare kyrkans vägg man kom, något som är ett tydligt tecken på att lagret har avsatts genom byggnadsaktiviteter högre upp på muren, varvid tegelbitar, murbruk och puts fallit ned på marken mellan kyrkväggen och de båda fundamenten (Fig. 4). Med tanke på fundamentens placering framför kyrkans västentré, samt det anslutande raseringslagret, är det rimligt att fundamenten fungerat som stöd för en tillfällig byggnadsställning. Kyrkans västentré bör under alla omständigheter ha varit stängd då fundamenten var i bruk. Enligt en bevarad uppgift brann kyrkan år 1810 och var efter detta i behov av omfattande reparationer. En rimlig tolkning är därför att de båda fundamenten har konstruerats kort efter branden år 1810. Eftersom de båda fundamenten vid undersökningen i augusti 2011 inte kunde friläggas i sin helhet bör området väster om kyrkan i framtiden hållas under fortsatt uppsikt.

I syfte att spara tid och pengar identifierades vid förundersökningen även lämpliga placeringar för de tre borrhål, som skulle borraras på kyrkogården inför installationen av ett nytt bergvärmesystem i Vä kyrka (Lst. dnr. 431-93365-09). Samtidigt som dräneringsschaktet grävdes runt kyrkan gjordes därför djupschaktningar ned till sterilen på tre platser inom kyrkogården. I inget av dessa tre djupare schakt påträffades intakta gravar och platserna märktes därför ut som lämpliga platser för borrhålen. Sterilen påträffades på samtliga platser ca 1,8 m under den nuvarande marknivån (Fig. 5).

Eftersom man vid tidigare undersökningar har påträffat möjliga medeltida lämningar söder om kyrkan anser Sydsvensk Arkeologi AB att alla framtida ingrepp på kyrkogården bör stå under antikvarisk kontroll.

Referenser

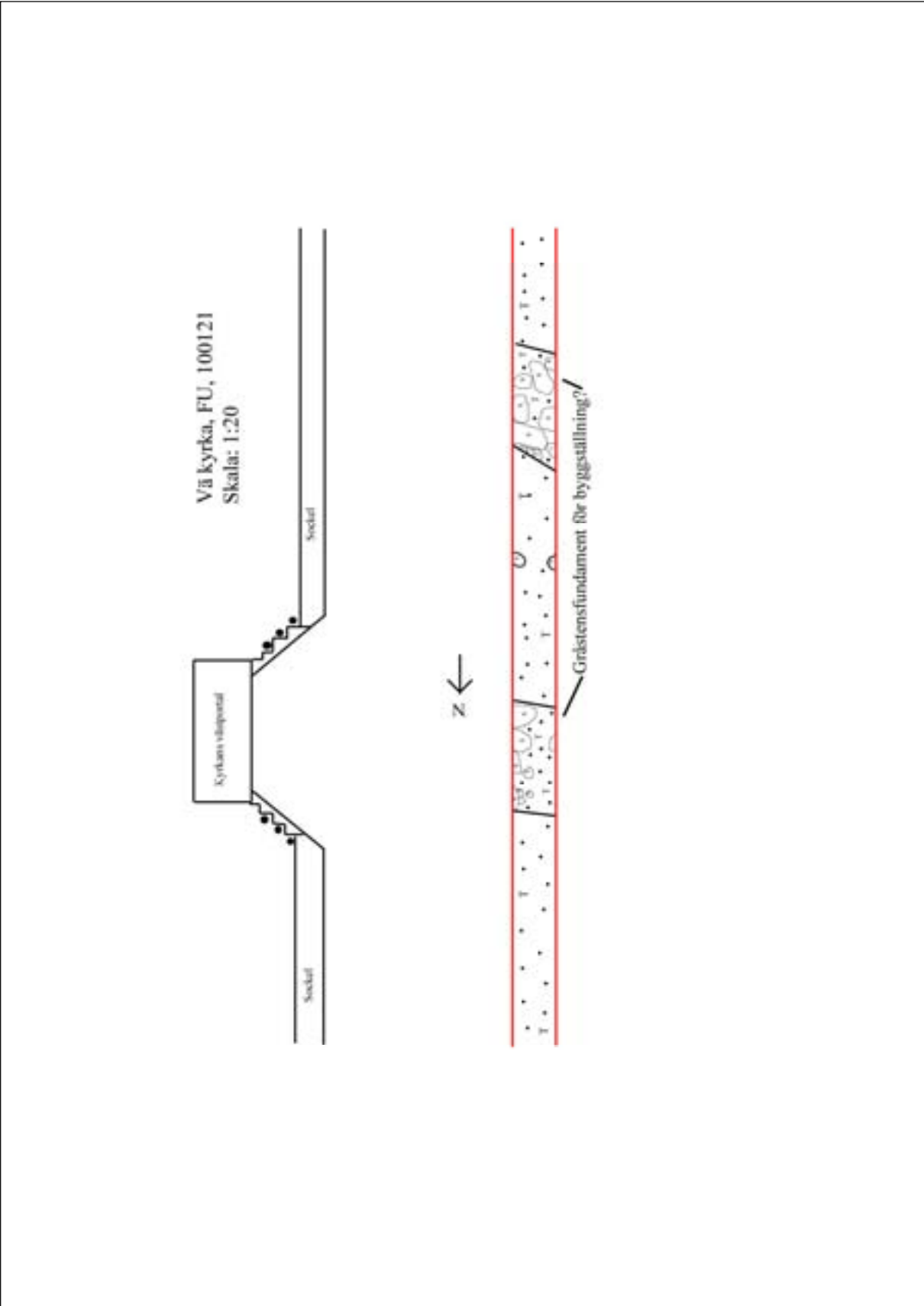
- Björk, T. 2003. Just Another Central Place? A Critical Description of Vä. Lund Archaeological Review 2001.
- Stjernquist, B. 1951. Vä under järnåldern. Lund.
- Thun, E. 1982. Vä. Järnålder medeltid. Rapport. Örebro.
- Ödman, A. 1993. Järnskatt och borglän, II. Ale 1993:1

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	100121
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-93365-09
Datum för beslut:	2010-12-13
Projektnummer:	100121
Län:	Skåne
Kommun:	Kristianstad
Socken:	Vä
Fastighet:	Vä 165:1
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3D 1i
Koordinatsystem:	Sweref 99
X koordinat:	6205594
Y koordinat:	443041
Höjdsystem:	M.ö.h
M ö.h.	29 M.ö.h
Fältarbetstid:	29-30 augusti 2011
Antal arbetsdagar:	2
Antal arkeologtimmar:	16
Antal maskintimmar :	16
Exploateringsyta:	505 m ²
Undersökt yta:	505 m ²
Platschef:	Christer Carlsson
Personal:	Christer Carlsson
Projektgrupp:	-
Underkonsulter:	-
Uppdragsgivare:	Vä-Skepparslöv kyrkliga samfällighet
Fynd:	Inga fynd omhändertogs
Dokumentationsmaterial:	Digitala foton och ritningar finns på Regionmuseet i Kristianstad
Kostnader:	SEK 28 900

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	110006
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-340-11
Datum för beslut:	2011-02-03
Projektnummer:	110006
Län:	Skåne
Kommun:	Kristianstad
Socken:	Vä
Fastighet:	Vä 165:1
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3D 1i
Koordinatsystem:	Sweref 99
X koordinat:	6205594
Y koordinat:	443041
Höjdsystem:	M.ö.h
M ö.h.	29 M.ö.h
Fältarbetstid:	29-30 augusti 2011
Antal arbetsdagar:	0 (Grävdes samtidigt som andra arbeten på kyrkogården)
Antal arkeologtimmar:	0 (Grävdes samtidigt som andra arbeten på kyrkogården)
Antal maskintimmar :	0 (Grävdes samtidigt som andra arbeten på kyrkogården)
Exploateringsyta:	6 m ²
Undersökt yta:	6 m ²
Platschef:	Christer Carlsson
Personal:	Christer Carlsson
Projektgrupp:	-
Underkonsulter:	-
Uppdragsgivare:	Vä-Skepparslöv kyrkliga samfällighet
Fynd:	Inga fynd omhändertogs
Dokumentationsmaterial:	Digitala foton och ritningar finns på Regionmuseet i Kristianstad
Kostnader:	SEK 0 (Grävdes samtidigt som andra arbeten på kyrko- gården)

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2010

1. Södervidinge kyrkogård - Södervidinge sn, FU 2010, Bertil Helgesson
2. Nytt golv i Östraby kyrka, Östrabys sn, FU 2011, Jan Kockum
3. Ny belysning, Gamla staden 8:1 i Helsingborg, Helsingborg, FU 2010, Jan Kockum
4. Balsby 23:1 & 29:2, Nosaby sn, FU 2010, Anders Edring
5. Fjärrvärme i Östra Tommarp - Östra Tommarp sn, FU 2010, Lars Jönsson
6. Fjärrvärme genom Härlövs by, Kristianstad, FU 2010, Jan Kockum
7. Svedala kyrka, Svedala sn, FU 2010, Lars Jönsson
8. Näsbyholm sätesgård, Gärdslövs sn, FU 2010, Lars Salminen
9. Ny gatubrunn i Valdemars väg i Vä, Vä sn, FU 2011, Jan Kockum
10. Fjärestads kyrka, Fjärestad sn, FU 2011, Tony Björk
11. Gustav Adolfs Torg, Malmö. FU 2010, Joakim Frejd
12. Järnvägen 1:1, Malmö. FU 2011, Joakim Frejd
13. Kv Minerva 24 i Helsingborg, Helsingborg, FU 2011, Jan Kockum
14. Cementen 13, Malmö, AU 2011, Per Sarnäs
15. Bältinge bytomt, Skarhult 13:36, FU 2010, Lars Salminen
16. Falsterbo 9:97 – ett stenkast ifrån borgen, FU 2010, Lars Salminen
17. Kvarnby utbyggnadsområde, Malmö, FU 2010, Per Sarnäs
18. Stora Uppåkra 2:76 m.fl., FU 2011, Joakim Frejd
19. Färlöv 19:3, Färlövs socken, Kristianstads kommun, AU 2011, Joakim Frejd
20. VA inom Bollerups säteri, Bollerups socken, Tomelilla kommun, FU 2011, Lars Jönsson
21. Södervidinge 28:1 – Kyrkogården, Södervidinge sn, Kävlinge kommun, FU 2011, Lars Salminen
22. Råbelöv 26:5, Fjälkestads sn, FU 2011, Jan Kockum
23. Citadellstaden 2:1, Landskrona, FU 2011, Lars Jönsson
24. Innerstaden 1:14 och 1:152, Malmö, FU 2011, Joakim Frejd
25. Hammarlövs bytomt, Hammarlövs sn, FU 2010, Per Sarnäs
26. Kristian IV 10 i Kristianstad, Kristianstad; FU 2011, Jan Kockum
27. Skurups bytomt, Skurups kommun, FU 2001, Lars Salminen, Ingrid Gustin & Joakim Frejd
28. Norra Vallvägen i Kristianstad, Kristianstad, FU 2011, Jan Kockum
29. Östra Storgatan i Kristianstad, Kristianstad, FU 2011, Jan Kockum
30. VA-ledningar inom Östra Asmundtorps bytomt, Trollenäs sn, Eslövs kn, FU 2002–2003, Lars Salminen, Ingrid Gustin & Joakim Frejd
31. Residenset 1, fornlämning 20, Malmö stad, FU 2010–2011, Per Sarnäs
32. Sutaren Mindre 6, fornlämning 17, Vellinge sn, Vellinge kn, FU 2011, Per Sarnäs
33. Limhamn 151:461, Hyllie sn, AU 2011, Jan Kockum
34. Åhus 30:1 m fl, Åhus sn, FU 2011, Jan Kockum
35. Rinkaby S:3 m fl, Rinkaby sn, FU 2011, Jan Kockum
36. Hjulhamngatan, fornlämning 20, Malmö. FU 2011, Joakim Frejd
37. Vadensjö bytomt, RAÄ 27, Vadensjö sn, Landskrona kn. FU 2003, Lars Salminen, Ingrid Gustin & Joakim Frejd
38. Fjärestads kyrkogård, Fjärestads sn, FU 2011, Jan Kockum
39. Kv Kabbalöken 26 i Åhus, Åhus sn, FU 2011, Jan Kockum
40. Kv Slussen 1 i Malmö, Malmö, FU 2011, Jan Kockum
41. Husie 172:123, Husie sn, FU 2011, Kristian Brink
42. Övra Glumslöv 11:8 och 11:12, Glumslövs sn, FU 2001, Christer Carlsson
43. Tillgänglighetsanpassning av ingången till Bårslövs kyrka, Bårslövs sn, FU 2011, Christer Carlsson
44. Veberöds kyrka, Veberöds sn, FU 2010–11, Jan Kockum & Joakim Frejd
45. Sjögatan och Mångsgatan i Åhus, Åhus sn, FU 2011, Jan Kockum
46. Arilds kapell, Brunnby sn, FU 2007–2008, Lars Salminen & Ingrid Gustin
47. Hallaröds kyrka, Hallaröd sn, FU 2011, Ingrid Gustin
48. Norra Vrams kyrka, Norra Vrams sn, FU 2004, Lars Salminen & Ingrid Gustin
49. Vintrie 24:42, Bunkeflo sn, Malmö kn, FU 2010, Per Sarnäs
50. Dränering av Hammarlunda kyrka, Hammarlunda sn, FU 2011, Thomas Linderöth
51. St Petri kyrka, Malmö, FU 2011, Ingrid Gustin
52. Markarbeten vid Vä kyrka, Vä socken, FU 2011, Christer Carlsson

